CATECHESIS RELIGIONIS CHRISTIANÆ

Quæ in Ecclesiis & Scholis Palatinatus, *sub* Frederico III. Electore *tradebatur.*

Marci Cap. VIII.

Qui erubuerit me & sermones meos, in generatione hac adultera & peccatrice: hunc erubescet etiam filius hominis, cum venerit in gloria Patris sui, cum sanctis Angelis.

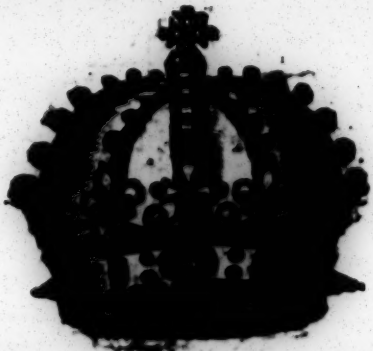

Edin.
Excudebat An. 1618.

Scriptum per me Joannem Fairholme manu mea
1636 et non aliena 1636

Joannes Fairholme

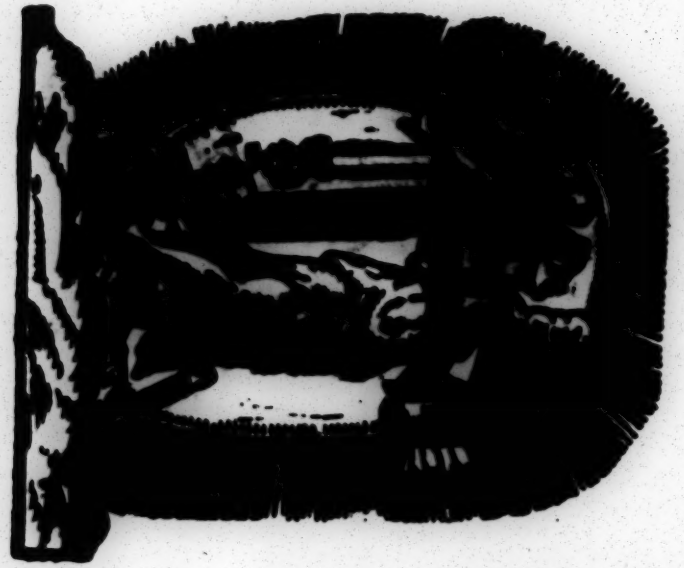

BIBL. UNIV. EDINBURGH

CATECHESIS RELIGIONIS CHRISTIANÆ.

QVæ est unica tua consolatio in vita & in morte?

Dominica I.

Quòd animo pariter & corpore *a*, sive vivam sive moriar *b*, non meus sed fidissimi Domini & servatoris mei Iesu Christi sum proprius *c*, qui pretioso sanguine suo, pro omnibus peccatis meis plenissimè satisfaciens *d*, me ab omni potestate Diaboli liberavit *e*, meque ita conservat *f*, ut sine voluntate Patris mei cœlestis, ne pilus quidem de meo capite possit cadere *g*: imò verò etiam omnia saluti meæ servire oporteat *h*. Quocirca me quoque suo Spiritu de vita æterna certum facit *i*, utque ipsi deinceps vivam, promptum ac paratum reddit *k*.

a 1. Cor. 6. 19. 1. Thes. 5.
b Ro. 14. 8
c 1 Cor. 3. 23.
d 1. Pet. 1. 19. 1. Joh. 1. 2. 2. 2
e Io. 8.
f Ps. 2. 14. 5. 16. 6. 39.
g Mat. 10. 30. Luc. 21. 18.
h Rom. 8. 28.
i 2. Cor. 1. 22. 5. 5. Eph. 1. 14. Ro. 8. 16.
k Rom. 8. 14. 15.

2. Quot sunt tibi scitu necessaria, ut ista consolatione fruens, beate vivas & moriaris?

Tria *l*: Primum, quanta sit peccati mei & miseriæ meæ magnitudo *m*. Secundũ, quo pacto ab omni peccato & miseria liberer *n*. Tertium, quam gratiam DEO pro ea liberatione debeam *o*.

l Luc. 24. 47.
m 1. Cor. 6. 11. Tit. 3. 3. 4. 5. 6. 7. 8.
n Ioh. 9. 41. Rom. 3.
o Ioh. 17. 3. *p* Eph. 5. 10. 1. Pet. 2. 9.

II. De Hominis miseria.

3. Unde tuam miseriam cognoscis?

a Rom. 3. Ex Lege Dei. *a*

4. Quid à nobis postulat Lex Dei?

Id docet nos Christus summatim,
» Matth. 22. Diliges Dominum Deum
» tuum, ex toto corde tuo, ex tota ani-
» ma tua, ex tota cogitatione tua, &
b Luc. 10. 27. » *b* ex omnibus viribus tuis. Istud est
» primum, & maximum mandatum.
» Secundum autem simile est huic: Di-
» liges proximum tuum sicut teipsum.
» Ab istis duobus mandatis tota Lex
» & Prophetæ pendent.

5. Num hæc omnia perfectè servare potes?

c Rom. 3. 10. 23. d 1 Joh. 1. 8. Rom. 8. 7 Minimè *c*: Natura enim propensus sum ad odium Dei & proximi. *d*

6. Num ergo Deus hominem ita pravum & perversum condidit?

III. e Gen. 1. 31 f Gen. 1. 26 Nequaquam *e*! Imò verò bonum & ad imaginem sui condidit eum *f*, hoc est, vera justitia, & sanctitate præditum, ut Deum creatorem suum rectè cognosceret, ex animo diligeret, cum eo beatus in æternum viveret, idque ad eum laudandum & celebrandum. *g*

g 2 Cor. 3. 18. Colos. 3. 10 Eph. 4. 24.

7. Unde igitur existit hæc naturæ humanæ pravitas?

b Gen. 3. Rom. 5. 12. 18. 19. i Psal. 51. 7 Genes. 5. 3 Ex lapsu & inobedientia primorum parentum Adami & Evæ *h*: Hinc natura nostra ita est depravata *i*, ut omnes in

peccatis concipiamur & naſcamur.

8. An vero adeo corrupti ſumus, ut ad bene agendum prorſus non ſimus idonei, & ad omne vitium proclives? IV.

Certè *a*: Niſi per Spiritum ſanctum regeneremur *b*.

a Ioh. 3. 6. Geneſ. 6. 5 Tob. 14. 4. & 15. 14, 16. & 35. Ieſa. 53. 6. b Ioh. 3. 5

9. An non igitur Deus homini injuriam facit qui ab eo in lege flagitet, quæ præſtare non queat?

Minimè *c*: Nam Deus hominem talem condiderat, ut ea præſtare poſſet, verùm homo, impulſore Diabolo *d*, & ſua ipſius contumacia, ſe & omnem poſteritatem divinis illis donis orbavit.

c Eph. 4. 24 d Luc. 10. 30, &c. Rom. 5. 21.

10. Num Deus hanc contumaciam & defectionẽ hominis dimittit impunitam?

Imò verò horrendis modis iraſcitur *e*, tum ob innata nobis peccata, tum ob ea quæ ipſi committimus, eaque juſtiſsimo judicio præſentibus & æternis ſupplíciis punit, quemadmodum ipſe pronunciat: Maledictus omnis qui non permanet in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut ea faciat *f*.

e Ro. 5. 12 Hęb. 9. 27.

11. An nõ igitur Deus etiam eſt miſericors?

Eſt ille quidem miſericors *g*, verum ita, ut etiam ſit juſtus *h*. Quapropter poſtulat ejus juſtitia, quod adverſus ſummam Dei majeſtatẽ commiſſum eſt, id quoque ut ſummis, hoc eſt, ſempiternis cum animi tum corporis ſuppliciis luatur.

f Deut. 27. 26. Gala. 3. 10. g Ex. 34. 6. h Ex. 20. 5. Pſal. 5. 5. 2. Corin. 6 14.

De Liberatione Hominis.

V. 12. *Quoniam igitur iusto Dei iudicio, temporalibus & æternis pœnis obnoxii sumus: estne reliqua ulla ratio aut via, qua his pœnis liberemur, & Deo reconciliemur?*

Vult Deus suæ iustitiæ satisfieri *a*: quocirca necesse est, vel per nos, vel per alium satisfaciamus *b*.

a Ex. 20. 5. & 3. 7.
b Ro. 8. 3. 4

13. *Possumus ne ipsi per nos satisfacere?*

Nulla ex parte; quin etiam debitum in singulos dies augemus *c*.

c Iob 9. 23 & 15. 15, Matt. 6. 12.

14. *Potest ne ulla creaturarum, in cœlo vel in terra, quæ tantum creatura sit, pro nobis satisfacere?*

Nulla: Nam principio non vult Deus, quod homo peccavit, id in ulla alia creatura plectere *d*. Deinde nec potest quidem, quod nihil nisi creatura sit, iram Dei adversus peccatum sustinere, & alios ab ea liberare *e*.

d Heb. 2. 14
e Psa. 130. 3

15. *Qualis ergo quærendus est mediator & liberator?*

Qui verus quidem homo sit, ac perfecte iustus, & tamen omnibus creaturis potentior, hoc est, qui simul etiam sit verus Deus *f*.

f 1. Cor. 15 Ier. 23. 6. Iesh. 53. 11. 2. cor. 5. 25 Heb. 17. 16. Iosh. 7, 14. Rom. 8. 3. Iere. 33. 16

16. *Cur necesse est eum verum hominem, & quidem perfecte iustum esse?*

Quia

Quia iustitia Dei postulat, ut eadem natura humana, quæ peccavit, ipsa pro peccato dependat *a*: qui vero ipse peccator esset, pro aliis dependere non posset *b*.

a Rom. 5. 12. 15.
b 1. Pet. 3. 8

17. *Quare oportet eum simul etiam vere Deum esse?*

Vt potentia suæ divinitatis, onus iræ divinæ, carne sua sustinere *c*, nobisque amissam iustitiam & vitam reparare ac restituere posset *d*.

c Iesa. 53. 8. Act. 2. 24. 1. Pet. 3. 18
d 1. Ioh. 1. 2 4. 9. 10. Act. 20. 28. Ioh. 3. 16.

18. *Quis autem est ille Mediator, qui simul est vere Deus, & verus ac perfecte iustus homo?*

Dominus noster Iesus Christus *e*, qui factus est nobis Sapientia à Deo, Iustitia, Sanctificatio, & redemptio *f*.

e Mat. 1. 23 1 Tim. 3. 16 Luc. 2. 11.
f 1. Cor. 1. 30.

19. *Unde id scis?*

Ex Euangelio, quod Deus primum in Paradiso *g* patefecit, ac deinceps per Patriarchas & Prophetas propagavit *h*: Sacrificiis reliquisq; cæremoniis legis adumbravit *i*: Ad extremum vero per Filium suum unigenitum complevit *k*.

g Gen. 22. 18. 49. 10. 11. Rom. 1. 2. Hebr. 1. 1. Act. 3, 22. 23. 24. 10. 43.
VII.
h Ioh. 5. 46 Hebr. 10. 7.
i Rom. 10. 4 Galat. 4. 4.
k Ioh. 1. 12 3. 36.

20. *Num igitur omnibus hominibus, qui in Adamo perierant, per Christum salus redditur?*

Non omnibus, verùm iis tantùm, qui vera fide ipsi inserunt *l*, eiusque beneficia amplectuntur *l*.

l Iesa. 53. 11

21. *Quid est Fides?* Est

Est non tantùm notitia qua firmiter assentior omnibus, quæ Deus nobis in verbo suo patefecit *a*, sed etiam certa fiducia *b*, à Spiritu sancto *c*, per Euangelium *d* in corde meo accensa, qua in Deo acquiesco, certò statuens, non solum aliis, sed mihi quoque remissionem peccatorum, æternam justitiam & vitam donatam esse *e*, idque gratis, ex Dei misericordia propter unius Christi meritum *f*.

a Hebr. 11. 1. 3. Iac. 2. 19. Gal. 2. 20.
b Ro. 4. 16. Iac. 1. 6. Rom. 5. 11.
c Matt. 16. 17. Ioan. 3. 5. Gala. 5. 22. Phil. 1. 19.
d Ro. 1. 16. & 10. 17.
e He. 10, 38 Habac. 2. 4 Matth. 9, 2 Ephes. 2. 7 8. 9. Rom. 5. 1.
f Ro. 3. 24. Galat. 2. 16
g Ioh. 20. 13. Mat. 28. 20

22. *Quænam sunt illa quæ necesse est hominem Christianum credere?*

Omnia quæ nobis in Euangelio promittuntur *g*, quorum summa in Symbolo Apostolico, seu in capitibus catholicæ & indubitatæ omnium Christianorum fidei, breviter comprehenditur.

23. *Quid est illud Symbolum?*

„ Credo in Deum, Patrem omnipo-
„ tentem, Creatorem Cœli & Terræ.
„ Et in Iesum Christũ Filium ejus uni-
„ genitum, Dominum nostrum: qui
„ conceptus est de Spiritu sancto, natus
„ ex Maria virgine: passus sub Pontio
„ Pilato: crucifixus, mortuus, & sepul-
„ tus: descendit ad inferna: tertio die
„ resurrexit à mortuis: ascendit ad cœ-
„ los, sedet ad dextram Dei Patris om-
„ nipotentis, inde venturus est judica-
„ tum vivos & mortuos.
„ Credo in Spiritum sanctum. Credo san-

ſanctam Eccleſiam, Catholicam, Sanctorum cõmunionem, remiſſionem peccatorum, carnis reſurrectionem, & vitam æternam. "

24. *In quot partes diſtribuitur hoc Symbolum?*

In tres partes. Prima eſt, de æterno Patre, & noſtri creatione. Altera eſt, de Filio, & noſtri redemptione. Tertia eſt, de Spiritu ſancto, & noſtri ſanctificatione.

27. *Cum una ſit tantum eſſentia divina a cur tres iſtos nominas, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum?*

Quia Deus ita ſe in ſuo verbo patefecit b, quod tres hæ diſtinctæ perſonæ ſint unus ille verus & æternus Deus.

a Deu. 6. 4
Eph. 4. 5. 6

b Iſ. 61. 1.
Luc. 4. 18.
Pſal. 110. 1
Matt. 3. 16. 17. & 28. 19.
1. Ioh. 5. 7.

DE PATRE.

IX.

26. *Quid credis cum dicis: Credo in Deum, Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ?*

Credo æternum Patrem, Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui Cœlum & Terram, cum omnibus qui in iis ſunt, ex nihilo creavit c, quique eadem æterno ſuo conſilio, & providentia ſuſtentat ac gubernat d, propter Chriſtum, Deum meum, & Patrem meum eſſe e: itaque ſic ei confido, ſic in eo acquieſco, ut non dubitem

c Geneſ. 1
Pſal. 33. 6.
d Pſa. 104, 115. 3.
Mat. 10. 29
Hebr. 1. 3.
Rom. 11. 36
e Ioh. 1. 19

tem, quin prouisurus sit omnibus, tum animo, tum corpori meo necessariis. Quinetiam, quę mihi mala in hac erumnosa vita immittit, ea in meam salutem sit conversurus *b*, cùm & facere id possit, ut omnipotens Deus *c*, & facere id velit, ut benignus Pater *d*.

a Psa. 55. 23. Matt. 6. 25. 26.

b Ro. 8. 28.
c Ro. 8, 28.
d Math. 6. 26. 7. 9. 10. 11.

27. Quid est providentia Dei?

Omnipotens & ubique præsens Dei vis *e*, qua cœlum ac terram, cum omnibus creaturis, tanquam manu sustinet ac gubernat *f*: ut quæ terra nascuntur pluvia item & siccitas, fertilitas, & sterilitas, cibus & potus *g*, bona & adversa valetudo *h*, divitiæ & paupertas *i*, omnia denique non temere aut fortuito, sed paterno eius consilio & voluntate contingant.

e Act. 17. 25.

f Heb. 12. 3.
g Ier. 5. 24. Act. 14. 17.
h Ier. 5. 24. Act. 14. 17.
i Ioh. 9, 3.

28. Quid nobis prodest hæc cognitio creationis & providentiæ divinæ?

Vt in adversis patientes *k*, in secundis grati simus *l*, in futurum vero optimam in Deo fidissimo Patre spem repositam habeamus *m*, certo scientes, nihil esse, quod nos ab eius amore abstrahat *n*, quandoquidem omnes creaturę ita sunt in eius potestate, ut sine eius arbitrio, non modo nihil agere, sed ne moveri quidem possint *o*.

k Prov 22. 2.
l Rom. 5. 3. Iac. 1. 3. Iob. 1. 21.
m Deut. 8, 10.
n Rom. 5. 2 4. 5. 6.
o Rom. 8. 38. 39.

DE FILIO.

29. Quare Filius Dei appellatur Iesus,

hoc est, Salvator?

Quia nos salvat ab omnibus peccatis ostris *a*: Nec ulla salus aliunde peti debet, nec alibi reperiri potest *b*.

a Mat.1.28 Hebr.7.25.
b Act.4.12

30. *Credunt ne igitur illi in unicum Servatorem Iesum, qui à sanctis, aut à se, aut alunde felicitatem aut salutem quærunt?*

Non: Etsi enim verbo quidem, eo servatore gloriantur, re ipsa tamen abnegant unicum Servatorem Iesum *c*. Necesse est enim, aut Iesum non esse perfectum Servatorem, aut qui eum Servatorem vera fide amplectuntur, eos omnia in ipso possidere, quæ ad salutem requiruntur *d*.

c 1.Cor. 1. 13. 31.
d Heb.12.2 Ies, 9. 6. Col. 1, 19. Ioh. 1. 16.

31. *Quare appellatur Christus, hoc est, Unctus?*

Quòd à Patre ordinatus, & Spiritu sancto unctus sit *e* summus Propheta ac Doctor *f*, qui nobis arcanum consilium & omnem voluntaté Patris, de redemptione nostri patefecit *g*: & summus Pontifex *h*, qui nos unico sacrificio sui corporis redemit, ac assidue pro nobis apud Patrem intercedit *i*: & Rex qui nos suo verbo & Spiritu gubernat, & partam nobis Salutem tuetur ac conservat *k*.

e Psa.45.8. Hebr. 1.9.
f Deu.18.5 Act. 3. 22.
g Ioh. 1. 18 & 15. 15.
h Psal.110. Hebr. 7.28 & 10.12.
i Rom.8.34
k Psal.2.6. Luc. 1, 33.

32. *Cur vero tu Christianus appellaris?*

Matt.28.18

Quòd per fidem, membrum sum Iesu Christi

Christi *a*, & unctionis ipsius particeps ut & nomen ejus confitear *c*, meque ipsi vivam gratitudinis hostiam & in hac vita, contra peccatum & Sathanam, libera & bona conscientia pugnem, & postea æternum cum Christo regnum in omnes creaturas teneam *e*.

a Act. 11. 6. 1. Cor. 6. 15. b 1. Ioh. 2. 27. Iesa. 59. 21. c Mar. 8. 38. d Rom. 12. 1. Apoc. 5. 8. 10. 1. Pet. 2. 9. 2. Tim. 2. 12. e 1. Tim. 1. 18. 19.

33. *Quam ob causam Christus vocatur Filius Dei unigenitus, cum nos quoque simus Filii Dei?*

Quia solus Christus est coæternus & naturalis æterni Patris Filius *f*: Nos autem propter eum, ex gratia, à Patre adoptati sumus *g*.

f Ioh. 1. 14. 18. g Ro. 8. 15. Eph. 1. 6.

XIV.

34. *Qua de causa appellas eum Dominum nostrum?*

Quia corpus & animam nostram à peccatis, non auro, nec argento, sed pretioso suo sanguine redimens, & ab omni potestate Diaboli liberans, nos sibi proprios vindicavit *h*.

h 1. Petr. 1. 18, 19. & 29. 1. Cor 6. 20. & 7. 23.

35. *Quid credis cum dicis: Conceptus est per Spiritum sanctum, natus ex Maria virgine?*

Quod ipse Filius DEI, qui est *i*, & permanet verus ac æternus DEVS *k*, naturam vere humanam ex carne & sanguine Virginis Mariæ *l*, operatione Spiritus sancti assumpsit *m*, ut simul sit verum semen DAVIDIS *n*. fratribus

i Ioan. 1. 1. 17. 5. Rom. 1. 4. k Rom. 9. 5. l Ioh. 1. 14. Galat. 4. 4. m Matt. 1. 18. 20. Luc. 1. 35. n Psal. 13. 2. Rom. 1. 3.

suis

nis per omnia similis *b*, excepto peccato. *c*

b Phil. 2.7
c Heb. 4.15 & 7.26.

6. Quem fructum percipis ex sancta conceptione & nativitate Christi?

Quod is noster sit Mediator *d*, & sua innocentia, ac perfecta sanctitate, mea peccata, in quibus conceptus sum, tegat, ne in conspectum Dei veniant. *e*

d Hebr. 2. 16. 17.
e Ps. 32.1. 1.Cor.1.30 XV.

37. Quid credis cum dicis, Passus est?

Eum toto quidem vitæ suæ tempore, quo in terris egit, præcipue verò in ejus extremo, iram Dei adversus peccatum universi generis humani, corpore & anima sustinuisse *f*, ut sua passione, tanquam unico sacrificio propitiatorio *g*, corpus & animam nostram ab æterna damnatione liberaret, & nobis gratiam Dei, justitiam & vitam æternam acquireret.

f 1, Pet. 2 24, 3. 18. Ies. 53.12.
g 1.Ioh.2. 2.4.10. Rom.3.25.

38. Quia causa fuit cur sub judice Pilato pateretur?

Vt innocens coram judice politico damnatus *h*, nos à severo Dei judicio, quod omnes manebat, eximeret.

h Luc. 23. 14. Ioh. 19.8.4

39. Est vero quiddam amplius, quod affixus sit cruci quam si alio genere mortis affectus esset?

Sane amplius; ex hac enim re sum certus, eum maledictionem, quæ mihi incumbebat, in se recepisse: nam mors crucis

crucis à Deo erat maledicta *a*.

a Deut. 21. 23. Gala: 3. 13.

40. *Cur necesse fuit ut Christus ad mortem usque se demitteret?*

Propterea quòd iustitiæ & veritati Dei *b* nullo alio pacto pro nostris peccatis potuit satisfieri, quàm ipsa mors Filii Dei *c*.

b Gen. 2. 17
c Heb. 2. 9. 14. 15. Philip. 2. 8 Mat. 27. 60 XVI.

41. *Quare etiam sepultus est?*

Vt eo testatum faceret, se verè mortuum esse *d*.

d Act. 13 29 Mat. 27. 60 Luc. 22. 53. Ioh. 19. 38

42. *At cum Christus pro nobis mortem oppetierit, cur nobis quoque est moriendum?*

Mors nostra non est pro peccatis nostris satisfactio, sed peccati abolitio, & transitus in vitam æternam *e*.

e Ioh. 5. 24 Phil. 1, 13. Rom. 8, 14.

43. *Quid præterea capimus commodi ex sacrificio & morte Christi?*

Quòd virtute eius mortis, vetus noster homo unà cum eo crucifigitur, interimitur, ac sepelitur *f*, ne pravæ cupiditates & desideria carnis posthac in nobis regnent *g*, sed nos ipsos ei hostiam gratitudinis offeramus *h*.

f Rom. 6. 6 7. 8. 11. 12. g Ro. 6. 12. h Ro. 12-1.

44. *Cur additur, Descendit ad inferna?*

Vt in summis doloribus & gravissimis tentationibus, me consolatione hac sustentem, quod Dominus meus IESVS Christus inenarrabilibus animi sui angustiis, cruciatibus & terroribus, in quos

quos cum antea, tum maximè in cruce pendens, fuerat demersus, me ab angustiis & cruciatibus inferni liberavit *a*.

a Ies. 53. 10 Mat. 27. 46

XVII.

45. Quid nobis prodest resurrectio Christi?

Primum, sua resurrectione mortem devicit, ut nos posset ejus justitiæ, quam nobis sua morte pepererat, participes facere *b*. Deinde, nos jam quoque eius potentia ad novam vitam excitamur *c*. Postremò, resurrectio capitis nostri Christi, nobis gloriosæ resurrectionis nostræ pignus est *d*.

b 1. Cor. 45 17. 54. 55. Rom. 4. 25. 1. Petr. 1. 3. 21.
c Rom. 6. 4 Colo. 3. 1. 5 Eph. 2. 52.
d 1. cor. 15 12. Rom. 8. 11

46. Quomodo intelligis illud, Ascendit ad cœlos?

Quod aspicientibus discipulis, Christus de terra in cœlum sublatus est *e*, atque etiamnũ nostra causa ibidem est *f* & erit, donec redeat ad iudicandum vivos & mortuos *g*.

e Act. 1. 9. Mat. 26. Marc. 16. Luc. 24.
f Heb. 4, 24 & 7. 25.
g Act. 1. 11. Mat. 24. 30

47. An ergo Christus non est nobiscum usque ad finem mundi, quemadmodum promisit h?

Christus est verus Deus & verus homo: itaque secundum naturam humanam, iam non est in terra *i*: At secundum divinitatem suam, maiestatem, gratiam & Spiritum, nullo unquam tempore à nobis abest *k*.

h Matt. 28. 20.
i Matt. 26, 11. Ioh. 16. 28. 17. 11. Actor. 3. 21
k Ioh. 14. 17, 16, 13.

48. An vero isto pacto duæ naturæ in

Chri-

Christo non divelluntur, si nõ sit natura humana, ubicunque est divina?

Minime: Nam cum divinitas comprehendi non queat, & omni loco præsens
a Act. 7. 49 & 17. 28. Iere. 23. 24
sit *a*, necessario consequitur, esse eam quidem extra naturam humanam quam assumpsit, sed nihilominus tamen esse
b Col. 2. 9. Ioh. 3. 13. & 11. 15. Mat. 28. 6.
in eadem, eique personaliter unitam permanere. *b*

XVIII.

49. Quem fructum nobis adfert ascensio Christi in cœlum?

Primum, quod in cœlo apud Patrem
c 1. Ioh. 2. 1. 2. Rom. 8. 34.
pro nobis intercedit *c*. Deinde, quod carnem nostram in cœlo habemus, ut eo tanquam certo pignore confirmemur fore, ut ipse qui caput nostrum est, nos
d Ioh. 14. 2 20. 17. Ephes. 2, 6
sua membra ad se extollat *d*. Tertio, quod nobis suum Spiritum mutui pignoris loco mittit *e*, cujus efficacia, non
e Ioh. 14. 16. & 16. 7. Actor. 2. 2. Cor. 5. 5,
terrena, sed superna quærimus, ubi ipse est ad dextram Dei sedens *f*.
f Col. 3. 1. Phil. 3. 14.

50. Cur additur, Sedet ad dexteram Dei?

Quia Christus ideo in cœlum ascendit, ut se ibi caput suæ Ecclesiæ declaret *g*,
g Ephes. 1. 20. 21. 22. 23. & 5. 23
per quod Pater omnia gubernat *h*.
h Mat. 28. 18.

51. Quid nobis prodest hæc gloria nostri capitis Christi?

XIX.

Primum, quod per Spiritum sanctum in
i Eph. 4. 10
nos sua membra, cœlestia dona effudit *i*.
k Psal. 2. 9.
Deinde, quod nos sua potentia contra
l Ioh. 1. 2. Ioh. 10, 28
omnes hostes protegit ac defendit *k*.

52. Quid te consolatur reditus Christi ad judicandum vivos & mortuos?

Quod in omnibus miseriis & persecutionibus erecto capite, eundem illum qui se prius pro me judicio Dei staruit, & maledictionem omnem à me abstulit, judicem è cœlo expecto *a*, qui omnes suos & meos hostes, in æternas pœnas abjiciat *b*; me verò cum omnibus electis, ad se in cœlestia gaudia, & sempiternam gloriam traducat *c*.

a Lu.21.28 Rom.8.23.
b 1.Thes.1 6.7.
1.Thes.4. 16.
cMat.25.34

DE SPIRITV SANCTO.

53. Quid credis de Spiritu sancto?

Primum, quod sit verus & coæternus Deus, cum æterno Patre & Filio *d*: Deinde quod mihi quoque datus sit *e*, ut me per veram fidem Christi & omnium ejus beneficiorum participem faciat *f*, me consoletur, & mecum in æternum maneat *g*.

dGen.1.1. XX. 1.Cor.6.19
eMat. 28.19 1.Cor.1.21 22.
f Gal. 3.14 1.Petr.1.2.
g Act.9.31 XXI.

54. Quid credis de sancta & Catholica Christi Ecclesia?

Credo Filium Dei *h*, ab initio mundi ad finem usque *i*, sibi ex universo genere humano *k*, cœtum ad vitam æternam electum *l*, per Spiritum suum & verbum *m*, in vera fide consentientem *n* colligere, tueri ac servare *o*: meque vivum ejus cœtus membrum esse *p*, & perpetuo mansurum *q*.

hIoh.19.18
i Ps.7.1.18
kGen.6.4
l Rom. 8. 29. 30.
m Iesa. 59. 21.
n Act.2.46
o Mat. 16. 18.
1. Ioh.10.28
p 1.Ioh. 1. 19.
qRom 38.

55. *Quid sibi vult communio Sanctorum?*

Primum, quod universi & singuli credentes, Christi & omnium ejus bonorum tanquam ipsius membra communionem habeant *a*. Deinde, quod singuli, quæ acceperunt dona in commune cõmodum & universorum salutem promptè & alacriter conferre debeant *b*.

a 1. Ioh. 1. 3. Rom. 8. 32. 1. Cor. 12. 12. 13. 21.
b 1. Cor. 13 5. Phil. 2. 4. 5 6.

56. *Quid credis de remissione peccatorum?*

Deum propter satisfactionem Christi *c*, meorum peccatorum, atque illius etiam pravitatis, cum qua mihi per omnem vitam pugnandum est *d*, memoriam omnem deposuisse, & me justitiam Christi gratis donari, ne unquam in judicium veniam *e*.

c 1. Ioh, 2. 2. 2. Corin. 5 19. 21.
d Iere. 31. 34. Psal. 103. 3. 10. 12. Rom, 7. 24. 25.
e Rom. 8. 1. 23. Ioh. 3. 18

57. *Quid te cõsolatur Resurrectio carnis?*

Quod non tantùm anima mea, postquam è corpore excesserit, è vestigio ad Christum suum caput assumetur *f*, verum quòd hæc quoque caro mea potentia Christi excitata, rursus animæ meæ veniet, & glorioso corpori Christi conformabitur *g*.

XXII.
f Luc. 23. 43.
g 1. Cor. 15 53. 54. Iob. 19. 25. 26. 1. Ioh. 3. 2. Phil. 3. 21.

58. *Quam consolationem capis ex articulo de vita æterna?*

Quod, quoniam in præsentia vitæ æternæ initia in meo corde præsentisco, futurum sit, ut post hanc vitam plena perfectaque beatitudine potiar, in qua

h 2. Cor. 5. 23.

Deum in æternum celebrem: quam quidem beatitudinem nec oculus vidit, nec auris audivit, nec ullus homo cogitatione comprehendit *a*.

a 1. Cor. 1

59. At cum hæc omnia credis, quid utilitatis inde ad te redit?

XXIII.

Quod in Christo justus sum coram Deo, & hæres vitæ *b* æternæ.

b Habac. 2 Rom. 1. 7 Ioh. 3. 36.

60. Quomodo justus es coram Deo?

Sola fide in Iesum Christum *c*, adeo ut licet me mea conscientia accuset, quod adversus omnia mandata Dei graviter peccaverim, nec ullum eorum servaverim *d*, adhęc etiam num ad omne malum propensus sim *e*, nihilominus tamen (modo hæc beneficia vera animi fiducia amplectar *f*) sine ullo meo merito *g*, ex mera Dei misericordia *h*, mihi perfecta satisfactio *i*, justitia & sanctitas Christi *k* imputetur ac donetur *l* perinde ac si nec ullum ipse peccatum admisissem, nec ulla mihi labes inhęreret: imò vero quasi eam obedientiam, quam pro me Christus præstitit, ipse perfectè præstitissem *m*.

c Ro. 2. 3. 21. 22. 24 2. 5. 28. 5. 1. Gal. 2. 16. Eph. 2. 8. 9. Phil. 3. 9. *d* Ro. 3. 9. *e* Ro. 7. 23 *f* Ro. 3. 22 Ioh. 3. 18. *g* Tit. 3. 5. *h* Eph. 2. 8 *i* 1. Io. 2. 2 *k* 1. Io. 2. 1. *l* Ro. 4. 4. 2. Cor, 5. 19. *m* 2. Cor. 5. 21. *n* 1. Cor. 1. 30. 2. 2. *o* 1. Ioh. 5. 10.

61. Cur sola fide te justum esse affirmas?

Ego quod dignitate meæ fidei Deo placeam, sed quod sola satisfactio, justitia & sanctitas Christi, mea justitia sit coram Deo *n*. Ego vero eam non alia ratione, quam fide amplecti, & mihi applicare queam *o*.

XXIV.

62. *Cur noſtra bona opera non poſſunt eſſe iuſtitia, vel pars aliqua iuſtitiæ coram Deo?*

Propterea quod oporteat eam iuſtitiam, quæ in iudicio Dei conſiſtat, perfectè abſolutam eſſe, & omni ex parte divinæ legi congruentem a. Noſtra verò etiam præſtantiſsima quæque opera, in hac vita ſunt imperfecta, atque adeò peccatis inquinata b.

a Gal. 3. 10 Deu. 27. 26
b Iſ. 64. 6

63. *Quomodo bona opera noſtra nihil promereantur, cum Deus & in præſenti & in futura vita mercedem pro his ſe daturum promittat?*

Merces ea non datur ex merito, ſed ex gratia c.

c Lu. 17. 10

65. *An autem hæc doctrina non reddit homines ſecuros & profanos?*

Non: Neque enim fieri poteſt, quin ii qui Chriſto per fidem inſiti ſunt, fructus proferant gratitudinis d.

d Mat. 7. 18 Ioh. 13. 5.

DE SACRAMENTIS.

XXV.

65. *Quoniam igitur ſola fides nos Chriſto atque omnium eius beneficiorum participes facit. Unde hæc fides naſciſcitur?*

Epheſ. 2. 3. 6 3. Ioan. 3. 5 Philip. 1. 29.

A Spiritu ſancto e, qui eam per prædicationem Euangelii in noſtris cordibus accen-

ccendit, & per usum Sacramentorum confirmat *a*.

a Matt. 28 19, 20 1. Pet. 1. 22 23.

66. Quid sunt Sacramenta?

Sunt Sacra, & in oculos incurrentia signa ac sigilla, ob eam causam à Deo instituta, ut per ea nobis promissionem Euangelii magis declaret, & obsignet: quod scilicet, non universis tantum, verum etiam singulis credentibus, propter unicum illud Christi sacrificium in cruce peractum, gratis donet remissionem peccatorum, & vitam æternam *b*.

b Gen. 17 11. Roman. 4 11. Deu. 30. 6 Lev. 6. 23 Hebr. 9. 7. 8. 9. 24 Ez. 20 12. 1. Sam. 17 36. Iesa. 6. 67. & 54. 9.

67. Num utraque igitur, & verbum & Sacramenta eo spectant, ut fidem nostram ad sacrificium Christi in cruce peractum, tanquam ad unicum nostræ salutis fundamentum deducant?

Ita est, Nam Spiritus sanctus docet Euangelio, & confirmat Sacramentis, omnem nostram salutem positam esse in unico sacrificio Christi, pro nobis in cruce oblati *d*.

d Rom. 6. 3. Gal. 3. 27

68. Quot Sacramenta instituit Christus in novo fœdere?

Duo, Baptismum, & sacram Cœnam.

DE BAPTISMO.

XXVI.

Qua ratione in Baptismo admoneris & confirmaris, te unici illius sacrificii Christi participem esse?

Quod Christus externum aquæ lavacrum mandavit *a*, addita hac promissione *b*, me non minus certò, ipsius sanguine & Spiritu à sordibus animæ, hoc est, ab omnibus meis peccatis lavari, quam aqua extrinsecus ablutus sum *c*, qua sordes corporis expurgari solent.

a Mar. 28. 19. Act. 2. 38
b Mar. 16. 16. Matt. 3. 11. Rom. 6. 3.
c Mar. 1. 4 Luc. 3. 3.

70. Quid est sanguine & Spiritu Christi ablui?

Est accipere à Deo remissionem peccatorum gratis, propter sanguiné Christi, quem is pro nobis in suo sacrificio, in cruce profudit *d*: Deinde etiam per Spiritum sanctum renovari, & ipso sanctificante, membrum Christi fieri, quo magis ac magis peccatis moriamur, & sancte inculpateque vivamus *e*.

d Heb. 12. 24. 1. Pet. 1. 2. Apoc. 1. 5. & 22. 14. Zach. 3. 1. Ezec. 36. 25.
e Iohn. 1. 8 33, & 3, 5 1, Cor, 6, 11 & 12, 13 Rom, 6, 2.

71. Ubi promisit Christus, se nos tam certo sanguine & Spiritu suo abluturum, quam aqua Baptismi abluti sumus?

In institutione Baptismi, cujus hæc sunt verba: Ite & docete omnes gentes, baptizantes eos, In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti *f*: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, servabitur: Qui non crediderit, condemnabitur *g*. promissio repetitur, cum scriptura tismum nominat lavacrum regener nis *h*, & ablutionem peccatorum *i*.

f Matt, 28 19. *g* Marc. 16. 16. *h* Tit, 3, 5. *i* Act, 22. 16.

72. Estne ergo externus Baptismus aqua

ipsa

ſa peccatorum ablutio?

Non eſt *a*: Nam ſolus ſanguis Ieſu Chriſti purgat nos ab omni peccato *b*.

3. Cur ergo Spiritus ſanctus Baptiſmum appellat lavacrum regenerationis, & ablutionem peccatorum?

Deus non ſine gravi cauſa ſic loquitur: videlicet, non ſolum ut nos doceat, quemadmodum ſordes corporis aqua purgantur, ſic peccata noſtra ſanguine & Spiritu Chriſti expiari *c*: Verum multo magis, ut nobis hoc divino ſymbolo ac pignore certum faciat, nos non minus vere à peccatis noſtris interna lotione ablui, quam externa & viſibili aqua abluti ſumus *d*.

4. Sunt ne etiam infantes baptizandi?

Omnino: Nam cum æque ac adulti ad fœdus & Eccleſiam Dei pertineant *e*, eumque eis per ſanguinem Chriſti, remiſſio peccatorum *f*, & Spiritus ſanctus Fidei effector, non minus quam adultis promittatur *g*, per Baptiſmum Eccleſiæ Dei inſerendi ſunt, & ab infidelium liberis diſcernendi *h*: Itidem, ut in veteri fœdere, per circumciſionem fiebat, cui in Novo fœdere ſubſtitutus eſt Baptiſmus *k*.

a Mat. 3. 11
1. Pet. 3. 21.
Eph. 5. 26.
b 1. Ioh. 1. 7
1. Cor. 6. 11

c Apoc. 1. 5 & 7. 14.
1. Co. 6. 11.

d Mar. 16. 16.
Galat. 3. 17

e Gen. 17. 7
f Math. 19. 14.
g Luc. 1. 14 15.
Pſal. 22. 11.
Iſ. 44. 1. 2. 3.
Acto. 2. 39.
h Acto. 10. 47.
i Gene. 17. 14.
k Col. 2, 11 12. 13.

DE COENA DOMINI.

5. Qua ratione in Cœna Domini admone

XXVIII.

ris & confirmaris, te unici illius sacrificii Christi in cruce, oblati atq. omnium ejus bonorum participem esse?

Quod Christus me atque omnes fideles de hoc fracto pane edere, & de poculo distributo bibere jussit, in sui memoriam, addita hac promissione *a*: Primum, corpus suum nō minus certo, pro me in cruce oblatum ac fractum, & sanguinem suum, pro me fusum esse, quam oculis cerno, panem Domini mihi frangi, & poculum mihi communicari. Deinde animam meam non minus certo ipsius corpore, quod pro nobis crucifixum. & sanguine, qui pro nobis fusus est, ad vitam æternam ab ipso pasci, quam panem & vinum, Symbola corporis & sanguinis Domini, è manu ministri accepta, ore corporis percipio.

a Mat. 26. 27. 28. Marc 14. 22. 23 24 Luc. 22. 19. 20. 1. Cor. 10 16. 17. & 11. 23. 24. 25. & 12. 13.

76. Quid est crucifixum corpus Christi edere, & fusum ejus sanguinem bibere?

Est non tantum totam passionem & mortem Christi, certa animi fiducia amplecti, ac per id remissionem peccatorum, & vitam æternam adipisci *b*, sed etiam per Spiritum sanctum, qui simul in Christo, & in nobis habitat, ita sacri sancto ejus corpori magis ac magis uniri *c*, ut quamvis ipse in cœlo *d*, nos vero in terra simus, nihilominus tamen caro simus de carne ejus, & os de ossibus

b Ioh. 6. 35-40. 47 48. 50. 51 53. 54. *c* Iohan. 6 55. 56. *d* Acto. 3. 21. Act. 1. 19 1. Cor. 1. 26.

ejus *a*: Vtque omnia corporis membra ab una anima, sic nos uno eodemq; Spiritu vivificemur & gubernemur *b*.

77. *Quo loco promisit Christus, se credentibus tam certo corpus & sanguinem suum sic edendum & bibendum daturum, quam fractum hunc panem edunt & poculum hoc bibunt?*

In institutione Cœnæ, cujus hæc sunt verba *c*: Dominus noster Iesus Christus, ea nocte qua proditus est, accepit panem, & gratiis actis, fregit ac dixit, Accipite, *hoc est corpus meum*, quod pro vobis frangitur: hoc facite in mei recordationem. Itidem & poculum, postquam cœnassent, dicens, Hoc poculum est novum fœdus per meum sanguinem *d*: hoc facite, quotiescunque biberitis, in mei recordationem *e*. Quotiescunque enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciate, donec venerit. *Hæc promissio à Paulo repetitur, cum inquit*: Poculum gratiarum actionis, quo gratias agimus, nonne communio est sanguinis Christi? Panis, quem frangimus, nonne communio est corporis Christi? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus *f*. Nam omnes unius panis participes sumus,

a Eph. 5. 29.30.32 1.Cor. 6. 15.17.19 1.Io. 3.24 & 4. 13. Eph. 3.17

b Ioh. 14. 23. Ioh. 6. 56. 57. 58. Ioh. 15. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Eph. 4. 15

c 1. Cor. 11 23. Matth. 26 26 Marc. 14. 21. Luc. 21. 19

d Exo. 24. 8 Hebr. 9. 20.

e Exo. 13 9.

f 1. Cor. 10. 16. 17

78. *Num*

XIX.

78. *Num ergo panis & vinum' fiunt ipſum corpus & ſanguis Chriſti?*

Nequaquam: Verum, ut aqua Baptiſmi in ſanguinem Chriſti non convertitur, nec eſt ipſa peccatorum ablutio, ſed Symbolum tantum & pignus earum rerum, quæ nobis in Baptiſmo obſignantur, ita nec panis cœnæ Dominicæ, eſt ipſum corpus Chriſti *a*: Quanquam pro ratione Sacramentorum, & uſitata Spiritui ſancto de his loquendi forma *b*, panis, Chriſti corpus appellatur.

a Matt. 26. 29. Mar. 14. 24 1. Cor. 11. 26. 27. 28. 1. Cor. 10. 16. 17.

b Gen. 17. 10. 14. 19. Exod. 24. 8 & 13. 9. Actor. 7. 8 Exod. 24. 8 & 29. 36. Levi. 16. 10 & 17. 11. Iſ. 6. 6. 7. Tit. 3. 5. Act. 22. 16. 1. Pet. 3. 21

79. *Cur ergo Chriſtus panem appellat ſuum corpus, calicem vero ſuum ſanguinem, ſeu novum fœdus per ſuum ſanguinem: Paulus item panem & vinum, communionem corporis & ſanguinis Chriſti?*

Chriſtus non ſine gravi cauſa ſic loquitur: videlicet, non ſolum ut nos doceat, quemadmodum panis & vinum corporis vitam ſuſtentant, ſic etiam crucifixum ſuum corpus, & effuſum ſuum ſanguinem, vere eſſe animæ noſtræ cibum ac potum, quo ad vitam æternam nutriatur *c*: Verum multo magis, ut hoc viſibili ſigno ac pignore nobis certum faciat, nos non minus verè corporis & ſanguinis ſui per operationem Spiritus ſancti, participes eſſe, quam ſacra iſta Symbola, in ejus memoriam, ore cor-

c Ioh. 6. 51 55.

poris percipimus *a*: Tum etiam, quod ejus passio & obedientia, tam certo nostra sit, quam si ipsimet pro nostris peccatis pœnas dedissemus, & Deo satisfeciſſemus.

a 1. Cor. 10. 16. 17.

80. *Quid intereſt inter Cœnam Domini, & Miſſam Papiſticam?*

XXX.

Cœna Domini nobis testatur, nos perfectam remissionem omnium nostrorum peccatorum habere, propter unicũ istud Christi sacrificium, quod ipsemet semel in cruce peregit *b*: Tum etiam nos per Spiritum sanctum inseri Christo *c*, qui jam secundum naturâ suam humanam, tantũ in cœlis est ad dexteram Patris *d*, ibique vult à nobis adorari *e*.

b Heb. 7. 27 & 9. 12. & 10. 10. 12. 14. Ioh. 19. 30. Mat. 26. 28 Luc. 22. 19. 20.

c 1. Cor. 6. 17. & 10. 16 & 12. 13.

d Hebr. 1. 3 & 8. 1.

e Ioh. 4. 21 22. 23. & 20. 17. Luc. 24. 52 Acto. 7. 55 56. Coloſ. 3. 1. Phil. 3. 20. 1 Theſ. 1. 10.

In Miſſa autem negatur vivos & mortuos habere remissionem peccatorum propter unicam Christi passionem, nisi etiamnum quotidie Christus pro ipsis à sacrificulis offeratur; Tum etiam docetur Christum corporaliter sub speciebus Panis & Vini esse, ideoque in illis adorandum esse *f*. Atque ita ipsum Miſſæ fundamentum, nihil aliud est, quam abnegatio unici illius sacrificii & passionis Iesu Christi, & execranda idolatria.

81. *Quibus accedendum eſt ad menſam Domini?*

Tantum iis, qui verè dolent, se suis peccatis Deum offendisse; confidunt autem

f *In Can. Miſſæ. Item, de conſecr. diſt. 2.*

tem sibi ea propter Christum remissa esse; & quas reliquas habent infirmitates, eas passione & morte illius obtectas esse quiq; desiderant magis ac magis in fide & integritate vitæ proficere. Hypocritæ autem, & qui non vere resipiscunt, damnationem sibi edunt & bibunt a.

a 1. Cor. 10 11.

82. Sunt ne illi etiam ad hanc cœnam admittendi, qui confessione & vita, se infideles & impios esse declarant?

Nequaquam: Nam eo pacto fœdus Dei profanatur, & ira Dei in universum cœtum concitatur b. Quocirca Ecclesia ex præscripto Christi & Apostolorum, hos, clavibus regni cœlorum utens, à Cœna arcere debet, quoad resipuerint, & mores mutaverint.

b 1. Cor. 11 20. 34. Iesa. 1. 11. & 66. 3. Iere. 7. 21. Psa. 50. 16.

83. Quid sint claves regni cœlorum?

Prædicatio Euangelii, & Ecclesiastica Disciplina, quibus Cœlum credentibus aperitur, infidelibus autem clauditur.

84. Quo pacto aperitur & clauditur regnum cœlorum prædicatione Euangelii?

Cum ex mandato Christi credentibus universis & singulis, publice annuntiatur, omnia peccata ipsis divinitus propter meritum Christi condonari, quoties promissionem Euangelii vera fide amplectuntur: Contrà verò omnibus

bus infidelibus & hypocritis denuntiatur, tantisper ipsis iram Dei & æternam condemnationem incumbere, dum in suis sceleribus perseverant *a*: secundum quod Euangelii testimonium. Deus tam in præsenti, quam in futura vita iudicaturus est.

a Ioan. 20. 21. 22. 23 Matt. 16. 19

85. *Quo pacto claudatur & aperitur regnum cœlorum per disciplinam Ecclesiasticam?*

Cum ex mandato Christi, ii qui nomine quidem sunt Christiani, verum doctrina aut vita se ostendunt à Christo alienos *b*, postquam aliquoties fraterne admoniti ab erroribus aut flagitiis discedere nolunt, Ecclesiæ indicantur aut iis, qui ab Ecclesia ad eam rem sunt constituti, ac si ne horum quidem admonitioni pareant ab iisdem interdictione sacramentorum. ex cœtu Ecclesiæ, & ab ipso Deo, ex regno Christi excluduntur: ac rursum, si emendationem profiteantur, & re ipsa declarent, tanquam Christi & Ecclesiæ membra recipiuntur *c*.

b Ro. 12. 8. 1. Cor. 12. 21. 1. Tim. 5. 17. 1. Cor. 5. 4

c Matt. 18. 19. 16. 17. 18. 1. Cor. 5. 2. Thes. 3. 4. 15.

TERTIA PARS.

De Gratitudine.

86. *Cum ab omnibus peccatis & miseriis sine ullo nostro merito sola Dei misericordia propter Christum liberati sumus,*

2. Ioh. 10. 8 2. Cor. 2. 6. 7. 10. 11.

XXXII.

simus, quid est cur bona opera faciamus?

a Ro. 6. 13 & 12. 1, 2 1. Pet. 2. 5. 9. 10. 1. Cor. 6. 20. b Math. 5. 16. 1. Pet. 2. 12 c 2. Pet. 1. 10. Mat. 7. 17 Gala. 5. 6. 22. d 1. Pet. 3. 1. Ro. 14. 19 XXXIII. e 1. Cor. 6 9. Eph. 5. 5. 6. 1. Iohn. 3, 14. f Ro. 6. 4. Eph. 4. 22 23. 24. Col. 3. 5, 6 2. Cor. 5. 7. g Corin. 7. 11. g Rom. 8. 13.

Quia postquam nos Christus suo sanguine redemit, renovat nos quoque suo Spiritu ad imaginem sui, ut tantis beneficiis affecti, in omni vita nos erga Deum gratos declaremus *a*, & ipse per nos celebretur *b*. Deinde ut nos quoque, ex fructibus, de sua quisque fide certi simus *c*. Postremò, ut vitæ nostræ integritate alios Christo lucrifaciamus *d*.

87. *Non possunt igitur illi servari, qui ingrati, & in peccatis secure persistentes, à sua pravitate ad Deum non convertuntur?*

Nullo modo. Nam, ut Scriptura testatur, nec impudici, nec idololatræ, nec adulteri, nec fures, nec avari, nec ebriosi, nec conviciatores, nec raptores, hæreditatem regni Dei consequentur *e*.

88. *Quibus partibus constat conversio hominis ad Deum?*

Mortificatione veteris *f*, & vivificatione novi hominis.

89. *Quid est mortificatio veteris hominis?*

Verè & ex animo dolere, quòd peccatis tuis Deum offenderis, eaque magis ac magis odisse & fugere *g*.

90. *Quid est vivificatio novi hominis?*

Ver

Vera lætitia in Deo per Christum *a*,& serium ac promptum studium instituendi vitam ex voluntate Dei, omniaque bona opera exercendi *b*.

91. Quæ sunt bona opera?

Tantum ea, quæ ex vera fide *c*, secundum legem Dei fiunt *d*,& ad ejus solius gloriam referuntur *e*,non ea autem,quę à nobis opinione recti conficta, aut ab hominibus tradita sunt *f*.

92. Quæ est Lex Dei?

Loquutus est Deus omnia verba hęc; "

PRIMVM PRAECEPTVM.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui "
eduxi te ex Ægypto,e domo servitu- "
tis. Non habebis deos alienos in "
conspectu meo. "

Secundum.

Ne sculpas tibi simulachrum, nec "
ullam imaginem effingas eorum,quę "
aut suprà sunt in Cœlo, aut infrà in "
Terra,aut in Aquis sub Terra:neque "
incurves te illis,neque colas ea. Ego "
enim sum Dominus Deus tuus,fortis, "
zelotes, vindicans peccata patrum in "
filiis,idq; in tertia & quarta progenie "
eorũ qui oderũt me,& misericordia "
utens in millesimam eorum qui dili- "
gunt me, & observãt precepta mea. "

Tertium.

Ne usurpes Nomẽ Domini Dei tui "
temerè;neq; enim Dominus dimittet "

a Ro.5.1. & 14.17 Iesa.57.15
b Ro.6.10 11. Gal. 2.20
c Ro.14.23
d 1. Sam. 15.2. Eph.2.10 & 6.17
e 1. Cor. 10.31.
f Deut.23 32. Ezech.20. 18.19. Iesa.29.13 Mat.15.9
g Exo.20. Deuter.5.

„ eum impunitum, qui Nomen ejus vi-
„ nè usurpaverit.

Quartum.

„ Memento ut diem Sabbathi sanctifi-
„ ces: Sex diebus operaberis, & facies
„ omne opus tuum: At septimo die
„ Sabbathum erit Domino Deo tuo:
„ Nõ facies ullum opus, nec tu, nec fi-
„ lius tuus, nec filia tua, nec servus tu-
„ us, nec ancilla tua, nec jumentum
„ tuum, nec advena qui est intra por-
„ tas tuas: Nam sex diebus fecit Deus
„ Cœlum, Terram, & Mare, & quæ-
„ cunque in iis sunt: & requievit die
„ septimo, ideoq; benedixit diei Sab-
„ bathi, & sanctificavit eum.

Quintum.

„ Honora Patrem tuum & Matrem
„ tuam, ut diu vivas in Terra, quam ti-
„ bi Dominus Deus tuus daturus est.

Sextum.

„ Non occîdes.

Septimum.

„ Non committes adulterium.

Octavum.

„ Non furaberis.

Nonum.

„ Non dices contra proximum tuum
„ falsum testimonium.

Decimum.

Decimum.

Non concupiſces domum proximi tui, nec concupiſces uxorem proximi tui, nec ſervũ ejus, nec ancillam, nec bovẽ, nec aſinum, nec quicquam eorum quæ ſunt proximi tui. "

93. Quomodo dividuntur hæc præcepta? XXXIV.

In duas tabulas *a*, quarum prior quatuor præceptis tradit, quo pacto nos erga Deum geramus: Poſterior ſex præceptis, quæ officia proximo debeamus *b*.

a Exod. 34 28. Deut. 4. 13. & 10. 3. 4.
b Matt. 22. 37. 38. 39.

94. Quid poſtulat Deus in primo præcepto?

Vt, quàm mihi chara eſt ſalus animæ meæ, tam ſtudioſe vitem & fugiam omnem Idololatriam *c*, magiam, incantationem, ſuperſtitionem *d*, invocationem Sanctorum, aut cæterarum creaturarum *e*: unicum autem & verum Deum recte agnoſcam *f*, ipſi ſoli fidam *g*, ſumma humilitate *h*, & patientia me illi ſubiiciam *i*, ab eo ſolo omnia bona expectem *k*, denique intimo cordis affectu ipſum amem *l*, reverear *m*, venerer, adeo ut omnibus potius creaturis renuntiem, quam ut vel minimum contra eius voluntatem committam *n*.

c 1. Cor. 6. 9. 10. & 10. 7. 14.
d Lev. 19. 31
e Mat. 4. 10 Apoc. 9. 10 & 22. 8. 9.
f Ioh. 17. 3
g Ier. 17. 5.
h 1. Pet. 5. 5. 6.
i Hebr. 10. 36.
k Pſal. 104 28. 29. 27. 30.
l Deut. 6. 5
m Deu. 6. 2
n Math. 4. 10.

95. Quid eſt Idololatria?

Eſt loco unius DEI, aut præter unum illum & verum DEVM, qui ſe in ſuo

verbo patefecit, aliud quippiam fingere aut habere, in quo ſpem reponas *a*.

a Eph. 5. 5. 1. Para. 16. 26. Phil. 3. 19. Galat. 4. 8.

96. Quid poſtulat ſecundum præceptum?

Ne Deum ulla imagine aut figura exprimamus *b*, neve ulla alia ratione eum colamus, quam qua ſe in ſuo verbo coli præcepit *c*.

b Deu. 4. 15. Ieſ. 40. 18. Rom. 1. 23. Act 17. 29.

c 1. Sa. 15. 23. Deut. 12. 30. Mat. 15. 9.

97. An nulla ergo prorſus fingenda ſunt imagines aut ſimulacra?

DEVS nec ulla ratione effingi debet nec poteſt: Creaturas autem, etſi exprimere quidem licet, vetat tamen DEVS earum imagines fingi, aut haberi, quo vel ipſas, vel DEVM per ipſas colamus, aut honoremus *d*.

d Exo. 33. 24. Nu. 33. 52. Deut. 7. 5. & 12. 13.

98. An autem in Templis imagines tolerari non poſſunt, quæ pro libris ſint imperitæ multitudini?

Minime: Neque enim decet nos ſapientiores eſſe Deo, qui ſuam Eccleſiam non mutis ſimulacris *e*, ſed viva prædicatione verbi ſui vult erudiri *f*.

e Ier. 10. 8. XXXVI. *f* 2. Tim. 3. 16. 17. 2. Petr. 1. 19.

99. Quid ſancit Deus tertio præcepto?

Vt non ſolum execrando, aut pejerando *g*, verum etiam temere jurando *h*, nomen Dei contumelioſe, aut irreverenter ne uſurpemus: neve tacendo aut connivendo, horrendis iſtis ſceleribus communicemus: ſed Sacro-ſancto DEI Nomine non niſi ſumma cum religione

g Levi. 24. 11. Lev. 19. 12. *h* Math. 5. 37.

& veneratione utamur *a*, ut vera & constanti confessione *b*, invocatione *c*, omnibus denique verbis & actionibus nostris ipse *d* celebretur.

a Iesa. 45. 23
b Mat. 10. 32.
c 1. Tim. 2 8.
d Rom. 2. 24. 1. Timo. 6 1. Col. 3. 16

100. Estne igitur adeo grave peccatum jurando, aut dira imprecando, nomen Dei temerare, ut Deus etiam iis succenseat, qui, quantum in se est, illud non prohibent aut impediunt?

Certè gravissimum *e*: Neque enim ullum est peccatum majus, aut quòd Deum graviùs offendat, quàm sacri ipsius nominis contumelia. Quocirca etiam id scelus morte multari voluit *f*.

e Lev. 5. 1

f Levit. 24 15. 16.

XXXVII

101. Potestne quis etiam pie per Nomen Dei jurare?

Potest, cum vel Magistratus id exigit, vel alioqui necessitas, hoc pacto fidem firmari, & veritatem stabiliri postulat: quo & gloria Dei illustretur, & aliorum saluti consulatur. Nam ejus generis jusjurandum, verbo Dei sancitur *g*, ideoque etiam à sanctis in veteri & novo fœdere, recte est usurpatum *h*.

g Deu. 6. 13 & 10. 20 Iesa. 28. 1. Heb. 6. 16 Gen. 21. 24. & 31. 53. Ios. 9. 15. 19. 1. Sam. 24 23. 2. Sam. 3. 35. 1. Reg. 1. 29. Roma. 1. 29.

102. Estne licitum jurare per Sanctos aut alias creaturas?

Non: Nam legitimum juramentum, est invocatio DEI, qua petitur, ut is tanquam unicus cordium inspector, testimonium det veritati & jurantem puniat

si sciens fallat *a*. Porro hic honos nulli creaturæ convenit *b*.

a 2.Cor.1. 23.
b Math. 5. 34.35.36

103. Quid præcipit Deus in 4. præcepto?

XXXVIII. Primum, ut ministerium Euangelii & Scholæ conserventur *c*: utque ego cum aliis, tum præcipuè festis diebus, studiosè cœtus divinos frequentem *d*, verbum Dei diligenter audiam *e*, utar Sacramentis *f*, precibus publicis meas quoq. preces adiungam *g*, pro facultatibus, aliquid conferam in pauperes *h*. Deinde, ut in omni vita à pravis actionibns vacẽ, Domino concedens, ut per Spiritũ sanctũ in me suum opus faciat, atq. ita sempiternũ illud Sabbathum in hac vita exordiar *i*.

c Tit. 1.5.
d Psal. 68. 27.
e 1.Cor.14 19.29.31.
f 1.Cor.11. 33.
g 1. Tim.2 1.2.3.8.9.
h 1.Cor.16 2.
i Iesa.66.23

104. Quid nobis iniungit Deus in quinto præcepto?

XXXIX. Vt Parentibus, atque adeo omnibus qui nobis præsunt, debitum honorem, amorem & fidem præstemus, nosque ipsorum fidelibus præceptis & castigationibus ea, quę par est, obedientia submittamus *k*: Tum etiam ut eorum vitia & mores nostra patientia toleremus *l*, illud semper cogitantes, Deum nos illorum manu velle ducere ac regere *m*.

k Ephe. 6. 1.2.5.
l Prov. 23. 22. Gene.9.25
m Ephe.6. 4. 9. Colo.3.19. 21.

105. Quid fligitat Deus in 6. præcepto?

Vt proximum neq; cogitatione, neque verbis, neque gestibus, nedum factis, vel per me, vel per alium contumelia afficiam, aut oderim, aut lædam, aut occidam *n*, sed omnem vindictę cupiditatem

n Math. 5. 21.22.

abjiciam *a*. Adhæc ne me ipſum lædam, aut ſciens in aliquod periculum conjiciam *b*. Quocirca etiam ne cædes fierēt, Magiſtratum gladio armavit *c*.

a Epheſ. 4. 26. Rom. 12. 19
b Rom. 13. 14.
c Gen. 9. 6. Exo. 21. 14

106. Atque hoc præceptum ſolam cædem prohibere videtur?

At eædem prohibendo, docet Deus, ſe radicem & originem cædis, iram ſcilicet *d*, invidiam *e*, odium *f*, & vindictæ cupiditatem odiſſe, atque ea omnia pro cæde ducere *g*.

d Iac. 1. 20
Gala. 5. 20
e Rom. 1. 29
f 1. Ioh. 2. 9. 11.
g 1. Io. 3. 15

107. An vero id ſatis eſt, nos neminem eo, quo dictum eſt modo, occidere?

Non eſt ſatis: dum enim Deus iram, invidiam, odium damnat, poſtulat ut proximum æquè ac nos ipſos diligamus *h*, & ut humanitate *i*, lenitate, manſuetudine, patientia *k*, & miſericordia *l* erga eum utamur, quodq; ei damno eſſe poſsit, quantum in nobis eſt, avertamus *m*. Ad ſummam, ita anima affecti ſimus, ut ne inimicis quidem benefacere dubitemus *n*.

h Matt. 22. 39. & 7. 12
i Ro. 11. 10
k Eph. 4. 2
Gal. 6. 1. 2.
Matth. 5. 5.
Rom. 12, 18
l Matt. 5. 7
m Ex. 23. 5
n Matth. 5 44. 45.

108. Quæ eſt ſententia ſeptimi præcepti?

Deum omnem turpidinem execrari *o*; ideoque nos eam penitus odiſſe & deteſtari debere *p*: contraque temperanter, modeſte & caſte *q*, ſive in ſacro conjugio, ſive in vita cælibe, vivere oportere *r*.

o Levit. 18 27. 28.
p Iud. 23.
q 1. Theſ. 4 3. 4. 5.
r Hebr. 13. 4. 1. Corint. 7.

109. Nihilne amplius probibet Deus hoc

præcepto, quam adulterium, & id genus turpitudinis?

a Eph. 5. 3 1. Cor. 6. 18. 19. 20

Cum corpus & animus noſter Templa ſint Spiritus ſancti *a*, vult Deus, ut utrũq; pure ſancteq; poſsideamus. Ideoq; facta, geſtus, ſermones, cogitationes, cupiditates fœdas *b*, & quicquid hominem ad iſta allicit, id univerſum prohibet *c*.

b Math. 5. 28.

c Eph. 5. 18 1. Cor. 15 33.

XLII.

110. Quid vetat Deus in 8. præcepto?

d 1. Cor. 6 10. e 1. Cor. 5 10. f Luc. 3 14 1. Theſ. 4. g Prov. 11. 1 & 16. 11 h Eze. 45. 9 Deut. 25. 13. i Pſa. 15. 5 Luc. 6. 35 k 1. Cor. 6. 10. l Prov. 5. 16.

Non ſolum ea furta *d* & rapinas *e* quas Magiſtratus punit, ſed furti nomine comprehendit quicquid *f* eſt malarũ artium & aucipiorum, quibus aliena captamus, & ad nos vi, aut ſpecie recti transferre *g* ſtudemus: qualia ſunt, iniquum põdus *h*, injuſta ulna, inæqualis menſura *i*, fucoſa merx, fallax moneta, uſura *k*, aut alia quævis ratio, aut modus rem faciendi à Deo interdictus. His adde omnem avaritiam *l*, & multiplicem divinorum donorum profuſionem & abuſum *m*.

m Prov. 5. 16.

111. Quæ ſunt ea, quæ Deus hic jubet?

n Mat. 7. 21. o Epheſ. 4. 28.

Vt cõmoda & utilitates proximi, quantum poſsim, adjuvem & augeam, cum eo ſic agam, ut mecum agi cuperem *n*; ſedulo & fideliter opus faciam, ut aliorum quoque egeſtati ſubvenire queam *o*.

XLIII.

112. Quid exigit nonum præceptum?

p Pro. 19 5 21. 28. q Pſa. 15. 3 r Ro. 1. 18

Ne adverſus quempiam dicam falſum teſtimoniũ *p*, nullius verba calumnier *q*, nulli obtrectẽ, aut convicium faciam *r*, neminem temere, vel indicta cauſa con-

demnem *a*: Verum omnis generis mendacia, fraudes, ut opera diaboli propria *b* nisi in me gravissimam iram Dei concitare velim omni cura fugiam *c*: In judiciis cæterisq; negotiis veritatem sectet, & id quod res est, libere & constanter profitear *d*: At hæc famam aliorum & existimationem, quantum queam, defendam & augeam *e*.

a Mat. 7. 1 Luc. 6. 37
b Ioh. 8. 4
c Prov. 12. 22. & 13. 5. 1. Cor. 13. 6
d Ephes. 4. 25. 29.
e 1. Petr. 4. 8.

113. Quid prohibet 10. præceptum?

Ne vel minima cupiditate, aut cogitatione, adversus ullum Dei præceptum corda nostra unquam solicitentur: sed ut perpetuo, & ex animo omne peccatum detestemur, contraque omni justitia delectemur *f*.

f Rom. 7. 8

114. Possuntne autem illi, qui ad Deũ conversi sunt, hæc præcepta perfecte servare?

Minimè: Verũ etiam sanctissimi quiq; quamdiu vivunt, habent tantum exigua initia huius obedientiæ *g*: Sic tamen, ut serio ac non simulato studio, nec secundum aliqua tantum, sed secundum omnia Dei præcepta, vivere incipiant *h*.

g 1. Ioh. 1. 8. 10. 7. 14. 15. Eccl. 7. 21.
h Rom. 7. 22. Iac. 2. 10.

115. Cur igitur vult Deus legẽ suam adeo exacte & severe prædicari, cum nemo sit in hac vita, qui eam servare possit?

Primũ, ut in omni vita, magis magisq; agnoscamus *i*, quanta sit naturæ nostræ ad peccandum propensio, tantoque avidius remissionem peccatorum, & iustitiam in Christo expetamus *k*: Deinde, ut

i 1. Ioh. 1. 9 Psal. 32. 5.
k Roma. 7. 24. 25.

hoc perpetuo agamus, illud ſæpe mediremur & gratiam Spiritus ſancti à Patre imploremus, quo indies magis ac magis ad imaginem Dei renovemur, donec aliquando tandem, poſtquam ex hac vita deceſſerimus, propoſitam nobis perfectionem læti aſſequamur *a*.

a 1. Cor. 9. 24. Phili. 3. 11. 12. 13. 14.

DE PRECATIONE.

XLV. *116. Quare Chriſtianis neceſſaria eſt precatio?*

Quia præcipua pars eſt ejus, quam Deus à nobis poſtulat, gratitudinis *b*. Tum quia illis tantum ſuam gratiam & ſpiritum ſanctum Deus largitur, qui veris gemitibus, continenter hæc ab eo petunt, & pro iis ipſi gratias agunt *c*.

b Pſal. 50. 14. 15.

c Mat. 7. 7.

117. Quæ ad eam precationem requiruntur, quæ Deo placeat, quæq. ab ipſo exaudiatur?

Vt à ſolo vero Deo, qui ſe in verbo ſuo patefecit *d*, omnia quæ à ſe peti juſſit, vero cordis affectu petamus *e*, ex intimo noſtræ indigentiæ ac miſeriæ ſenſu *f*, nos in conſpectu divinæ Majeſtatis, ſupplices abjiciamus *g*, huic firmo fundaméto innitamur *h*, nos à Deo quanquam indignos, propter Chriſtum tamen certo exaudiri *i*, quemadmodum nobis in ſuo verbo promiſit *k*.

d Ioh. 4. 22
e Rom. 8. 26
f 2. Par. 20 12.
g Pſa. 2. 11 & 34. 19
h Ro. 10. 14 & 8. 15.
i Ioh. 14. 13 14. 15. & 15. 16.
k Mat. 7. 8. Iac. 1. 17. Matt. 6. 33.

118. Quæ ſunt ea, quæ à ſe peti jubet?

Omnia tum animę tum corpori neceſ-

saria *a*, quæ Dominus noster Iesus Christus ea precatione, quam nos ipse docuit, complexus est.

a Matt. 6. 9

119. Quæ est illa precatio?

Pater noster *b*, qui es in cœlis: Sanctificetur Nomen tuum: Veniat regnũ tuum: Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, sic etiam in terra: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris: Et ne inducas nos in tentationem, sed libera nos à malo: Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria, in sæcula, Amen.

b Luc. 11. 2

XLVI.

120. Cur præcipit Christus, ut ita Deum compellemus, Pater noster?

Vt statim in ipso precationis exordio, convenientem Dei filiis reverentiam & fiduciam erga Deum in nobis excitet, quæ nostræ precationis fundamentum esse debet: nimirum, Deum propter Christum nobis Patrem factum esse, & quæ vera fide ab eo petimus, nobis multò minus negare, quàm parentes nostri, nobis bona terrena denegant *c*.

c Matt. 7. 9. 10. 11. Luc. 11. 11. 12. 13. Iere. 23. 23. 24. Actor. 17. 24. 25. 27

121. Cur additur, Qui es in cœlis?

Ne de cœlesti maiestate Dei humile quippiam aut terrenum cogitemus *d*: simul etiam, ut ab eius omnipotentia, quæcunque animo & corpori sunt necessaria, expectemus, *e*

d Rom. 10. 12.

122. Quæ

122. Quæ est prima petitio?

XLVII. Sanctificetur Nomen tuum: hoc est, Da principio, ut te recte agnoscamus *a*, & lucentem in omnibus operibus tuis omnipotentiam, sapientiam, bonitatem, justitiam, misericordiam, & veritatem tuam veneremur, prædicemus & celebremus *b*: Deinde, ut universam vitam nostram, cogitationes, sermones, & actiones, eo semper dirigamus, ne sanctissimum Nomen tuum propter nos contumelia afficiatur, sed honore potius & laudibus illustretur *c*.

a Ioh. 17. 3. Ierc. 9. 55. 24. & 31. 33. 34. Mat. 10. 17.

b Psal. 119. 137. Luc. 1. 46.

c Psa. 115. 1. & 71. 8.

XLVIII. *123. Quæ est secunda petitio?*

Veniat Regnum tuum: hoc est, Regas nos ita verbo & Spiritu tuo, ut nos tibi magis magisq; subiiciamus *d*. Conserva & auge Ecclesiam tuam *e*, destrue opera diaboli, omnemq; potentiam se adversus Maiestatem tuam efferentem: irrita fac omnia consilia, quæ contra verbum tuum capiuntur *f*, quoad plene tandem ac perfecte regnes *g*, cum eris omnia in omnibus *h*.

d Mat. 6. 33.

e Psa. 51. 20.

f 1. Ioh. 3. 8. Ro. 16. 20.

g Apoc. 22. 17. 20.

Rom. 8. 22. 23.

h 1. Cor. 15. 28.

124. Quæ est tertia petitio?

XLIX. Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, sic etiam in terra: hoc est, Da, ut nos & omnes homines, voluntati propriæ renuntiantes *i*, tuæ voluntati quæ sola est sancta, promptè & sine ullo murmure pareamus *k*; atq; ita singuli mandatum nobis munus fideliter & alacri-

i Math. 16. 24. Tit. 2. 12.

k Lu. 22. 42.

er exequamur l, quemadmodum fa-
iunt Angeli in cœlo m.

l 1. Cor. 7. 24.
m Psa. 103 20.

125. Quæ est quarta petitio?

Panem nostrum quotidianum da no-
bis hodie: hoc est, suppedita nobis om-
nia, quæ sunt ad hanc vitam necessaria n,
ut per ea agnoscamus, te unicum fontem
esse, ex quo omnia bona emanant o, ac
nisi tu benedicas, omnem nostram cu-
ram & industriam atque adeo tua ipsius
dona, nobis infelicia & noxia esse p. Qua
propter da, ut fiduciam nostram ab om-
nibus creaturis aversam, in te solo col-
locemus q.

n Psa. 145. 15.
Math. 16. 15
o Acto. 17. 27.
p 1. Cor. 15 8.
q Psa. 6, 11 & 55. 23

126. Quæ est quinta petitio?

Remitte nobis debita nostra, sicut &
nos remittimus debitoribus nostris: hoc
est, nobis miserrimis peccatoribus, om-
nia peccata nostra, atque eam etiam pra-
vitatem, quæ in nobis etiamnum hæret,
propter Christi sanguinem ne imputes r:
quemadmodum nos quoq; hoc tuę gra-
tiæ testimonium in cordibus nostris sen-
timus; quod firmiter nobis propositum
habemus, omnibus, qui nos offenderunt
ex animo ignoscere s.

r Psal. 51. 1 & 143. 2.
1. Ioh. 2. 1. 3.
s Matth. 6. 14. 15.

127. Quæ est sexta petitio?

Ne nos inducas in tentationem, sed li-
bera nos à malo: hoc est, Quoniam ipsi
natura adeo debiles & infirmi sumus, ut
ne momento quidem subsistere possi-

mus

mus *a*: infensissimi autem hostes nostri, Sathan *b*, mundus *c*, ac nostra ipsorum caro *d*, nos continenter oppugnant: tu nos sustentes, & Spiritus tui robore firmes, ne in hoc spirituali certamine succumbamus *e*, sed tantisper illis fortiter resistamus, donec integram tandem victoriam obtineamus *f*.

a Ioh. 15. 5
Psal. 103. 14.
b 1. Pet. 5. 8.
Ephe. 6. 12.
c Ioh. 15. 19.
d Gal. 5. 17
e Matt. 26, 41.
Mar. 13. 33
f 1. Thes. 3 15.
& 5. 23.

128. Quomodo concludis precationem tuam?

Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria in sæcula: hoc est, omnia hæc à te petimus, quia cum & Rex noster, & omnipotens sis, omnia nobis & vis & potes largiri *g*: Atque hæc quidem ideo petimus, ut ex iis, non ad nos sed ad sanctum Nomen tuum omnis gloria redeat *h*.

g Rom. 10. 11. 1[illegible].
2. Pet. 2. 9.
h Ioh. 14. 13.

129. Quid sibi vult particula Amen?

Rem certam ac ratam esse. Nam precatio mea, multo certius à Deo est exaudita, quam ego in corde meo sentio, me illud ex animo cupere *i*.

Psal. 115. 1.
Ier. 33. 8. 9
i 2. Cor. 1. 20.
2. Tit. 2. 13

SOLI DEO LAVS & GLORIA, AMEN.

* *
*

FINIS.

PRECATIONES ALIQVOT privatæ & publicæ.

Precatio antequam ad opus accedatur.

OMnipotens, & Misericors Deus, agimus tibi gratias, quod nos hanc noctem adeo clementer custodieris, & in hunc diem nobis vitam produxeris: Rogamus, ut nos hoc etiam die protegas, & nobis gratiam largiaris, quo eum totum in iis rebus transigamus, quæ tibi gratæ & acceptæ sint: ac ut jam Solis tui radiis universum orbem terrarum illustras: sic etiam Spiritus tui splendore obscura mentis nostræ illumines, ne à semita justitiæ tuæ aberrantes, in hanc vel illam partem declinemus: te semper omnia nostra intuentem, nobis ante oculos proponamus, te nostrarum cogitationum, dictorum, factorumque omnium testem & vindicem agnoscamus, ac revereamur: nec quicquam sit, quod magis metuamus, quam ne te tam benignum patrem offendamus: quicquid aggredimur, aut instituimus, illud nobis perpetuo sit propositum, ut id ad tuam unius gloriam, & aliorum utilitatem referamus. Ad hæc quoniam consilium salutare, occasiones idoneæ, & felices rerum successus ac eventus penes te unum sunt, fac, ut hæc omnia à te solo petamus & accipiamus. Effice præterea, clementissime Pater, ne in parandis iis, quæ ad hujus vitæ necessitatem pertinent, tantum curæ ac laboris impendamus, ut interea res cœlestes negligamus, aut segnius tractemus: sed ut primum semper quæramus regnum tuum, & justitiam ejus, nihil dubitantes quin sic agentibus, cætera omnia sis adjecturus. Tuere etiam ac defende hoc fragile corpus, & animam nostram. Instrue nos consiliis & robore Spiritus tui, adversus tot ac tam varios insultus Sathanæ. Libera nos omni metu & periculis quibus in hoc mundo omnibus momentis expositi sumus.

Quoniam vero nihil est recte incepisse, nisi etiam gnaviter perficiamus, oramus te, ut ne hoc tantum die nos in tuam tutelam

tutelam ſuſpicias, ſed ut porro etiam per omnem vitæ dux noſter & defenſor eſſe velis, confirmans & adauge dona, quæ pro tua bonitate & miſericordia in nos indi nos peccatores contuliſti, quoad plene tandem ac perfe nos capiti noſtro Chriſto adunias, qui cum ſit unicus il Sol juſtitiæ nos æterna ſua luce & lætitia complebit. Inte ea autem dum in hac ærumnoſa vita degimus, mitte fidel Paſtores animarum, & per verbum eorum ſit efficax Spi tus tuus ſanctus in cordibus auditorum, ut magna tibi E cleſia colligatur, & deſtruantur opera diaboli. Armes M giſtratum divino tuo robore: ut Eccleſiam & Politias d fendat: Conſolare & confirma quotquot ſunt animo v corpore afflicti. Vt autem hæc tanta bona à te petere expectare audeamus: condona nobis noſtra triſtia pecc ta; propter filium tuum chariſſimum Ieſum Chriſtum, q nobis promiſit quicquid à te fiducia ſui petiverimus, te nobis certiſſime daturum eſſe. Ideoque ſic precari juſſit.

Pater noſter, qui es, &c.

PRECATIO PRIVSQVAM Puer ad Scholam eat.

PSAL. CXIX.

In quo inſtituet adoleſcens viam ſuam?
Si prudenter ſe gerat juxta ſermones tuos.
Ex animo te exquiſivi, ne ſinas me aberrare
præceptis tuis.

AGo tibi gratias, clementiſsime Deus, cum pro aliis tu ſummis & infinitis beneficiis, tum vel maxime, quo pro tua ſingulari miſericordia me ad agnitionē Eua gelii tui vocaſti, præceptoribus me tradidiſti, qui optim literis & artibus me inſtituerent, meumque animum ſa ctis ac honeſtis præceptis imbuerent: Da ut recte agno cam, qualia & quanta ſint hæc tua dona, & pro his ti ſemper gratias agam. Largire mihi porro etiam gratia tuam, & nebulis mentis meæ diſcuſsis, me ſpiritus tui r diis illuſtra, ut ea, quæ mihi à præceptoribus proponuntu

cup

cupide & ſeliciter diſcam, fideliter retineam, prompte & cum judicio reddam, ne & præceptorum & meus labor, pretioſum tempus, atque hæc tam commoda mihi abs te data occaſio, & qui à me fructus expectantur, turpiter mea ignavia & ingratitudine pereant. Id ne fiat, largire mihi Spiritum tuum ſanctum, authorem omnis intelligentiæ & veritatis, qui me veracem, & his percipiendis aptum & idoneum reddat. Da etiam, ut cuicunque ſtudio meum & animum applicem, illud mihi ſemper propoſitum ſit, ut te ſolum agnoſcam verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: atque ita te pura conſcientia colam. Cæterum, quoniam iis ſapientiam promittis, qui animo ſunt ſummiſſo & humili velut pueri, eos autem qui arrogantes ſunt & elati tuis donis orbatos tradis vanitati: eradica ex corde meo omnem ſuperbiam, ut humilis effectus, me tibi primum, deinde etiam iis, quorum me diſciplinæ tradidiſti docilem & obedientem præbeam: itaque me paulatim preparem, ut in obeundo munere, quod mihi olim es aſsignaturus, tuæ ſolius gloriæ, atque aliorum utilitati ſervire poſsim.

PSAL. XXV.

Secretum Domini timentibus eum & fœdus ſuum notum illis facit.

Precatio antequam capiatur cibus.

Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illis in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

OMnipotens, clementiſsime Deus, qui immenſa bonitate omnia ex nihilo condidiſti, quique eadem perpetuo divina tua potentia ſuſtines ac gubernas, qui duxiſti Iſraelitas per deſertum, paſcens eos Manna annos quadraginta, benedic nobis miſeris ſervis tuis, atque hæc tua dona ſanctifica, ut iis ſobrie ſancteque fruamur, atque ex iis agnoſcamus, te vere nobis patrem eſſe, & fontem omnium bonorum. Da præterea ut his corporalibus bonis utentes, ita ſemper affecti ſimus, ut præcipuè quæramus ſpiritua-

lem

dem illum cibum verbi tui, quo animæ noſtræ ad vitã æte-
nam nutriantur, quam nobis Chriſtus pretioſo ſuo ſangu-
ne paravit. Pater noſter, &c.

Sic præcipit CHRISTVS, Luc. 21.

Cavete vobis, ne quando graventur corda veſtr
crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, c
repente vos opprimat dies ille, tanquam la
queus.

GRATIARVM ACTIO poſt ſumptum cibum.

Sic præcipit Dominus, Deut. 8.

Cum comederis & ſatiatus fueris, gratias agas De
mino Deo tuo, nec unquam committas, ut obli
viſcaris Domini Dei tui, & præcepta eius neg
ligas.

DOmine Deus Pater cœleſtis, agimus tibi gratias, pr
ſummis tuis & infinitis beneficiis, quæ immenſa miſ
ricordia ſingulis momentis in nos miſeros peccatore
confers: quod nos ſuſtentas in hac mortali vita, omnia ſup
peditans quæ ſunt neceſſaria: in pr mis vero quod nos di
naris per ſanctam Euangelii tui doctrinam in ſpem meli
ris vitæ regenerare. Rogamus te, miſericors Deus & Pate
ne patiaris ut animi noſtri in his terrenis & caducis rebu
defixi hæreant, ſed quæ in cœlis ſunt ſuſpiciant & qua
rant, expectantes illinc ſervatorem noſtrum Ieſum Chri
ſtum, dum ad nos liberandos in nubibus appareat.
Pater noſter, qui es, &c.

Precatio antequam cubitum diſcedatur.

DOmine Deus, cœleſtis Pater, qui pro tua multiplici ſa
pientia, diem labori, noctem quieti deſtinaſti, agim
tibi gratias, quod nos hunc diem adeo clementer c
ſtodieris, noſque aſsidue tot beneficiis cumules: largi
etia

tiam, ut à labore & curis requiescentes, ita somno reficiamur, ne animus interea velut cum corpore sopitus, in amore tui dormitet; sed ut memoria creationis & salutis nostræ, nullo unquam tempore ex nostris cordibus deleatur. Da præterea ut conscientia nostra non minus quam corpus, sua etiam quiete fruatur. Ad hæc ut summo moderate intentes, non ignaviæ, sed necessitati consulamus: nimirum quo ad intermissa opera alacriores & vegetiores redeuntes, tibi & proximo expeditius serviamus. Interea autem dum somnum capimus, nos ab omni periculo tuere, animoque & corpore impollutos conserva, ut noster somnus etiam sit ad tui Nominis gloriam. Porro cum hic dies nobis non sine multiplici lapsu abierit (quoniam miseri assidue peccatum circumferimus) rogamus te, quemadmodum nunc omnia nox tenebris involuit, sic tu pro tua immensa misericordia omnia nostra peccata sepelias ne propter illa à conspectu tuo repellamur. Largire etiam quietem & consolationem omnibus, qui cum morbis aut aliis calamitatibus cõflictantur, propter Iesum Christum Filium tuum Dominum nostrum, qui nos ita docuit precari:

Pater noster, qui es in cœlis, &c.

PVBLICA CONFESSIO PECCATI, quæ ante concionem recitatur.

OMnipotens, juste, & misericors Deus, agnoscimus & confitemur coram divina tua majestate, nos vere miseros peccatores esse, conceptos & natos in corruptione & pravitate, ad omne malum proclives, nec ad ullum bonum idoneos, quodque assidue sanctissimam legem tuam violantes, iram tuam & æternas pœnas commereamur. Sed dolet nobis ex animo, quod te tam benignum patrem toties offenderimus: damnamus nos ipsos, & peccata nostra detestamur, suppliciter rogantes, ut tua misericordia subveniat nostræ miseriæ. Ignosce nobis nostra tristia peccata, propter Iesum Christum Filium tuum dilectum. Largire nobis gratiam Spiritus tui sancti, qui nos doceat vere & ex animo nostra peccata agnoscere, sic ut toti nobis displiceamus, & peccatum in nobis magis ac magis aboleatur, nosque ad novam vitam excitati, justos ac sanctos fructus proferamus, tibi acceptos propter eundem Iesum Christum. Effice præterea, ut voluntatem tuam ex

verbo tuo recte agnoſcamus, non à nobis ipſis, aut ulla creatura pendere: ſed in te ſolo omnem ſpem reponere, ut certa & firma ſit noſtra conſolatio, ac ut vetus ille noſter homo cum pravis cupiditatibus magis magiſque crucifigatur, noſque ipſos tibi vivam & ſanctam hoſtiam offeramus: hoc unum ſemper ſpectantes, quo pacto tua gloria propagetur, & quam plurimi Chriſto lucrifiant, quæ omnia à te petimus fiducia Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nos ita precari docuit: Pater noſter, &c.

PRECATIO QVÆ RECITATVR finita Concione.

OMnipotens, juſte, & miſericors Deus, agnoſcimus & confitemur nos eſſe indignos, qui oculos ad cœlum erigamus. Nam conſcientia noſtra nos accuſat, & peccata noſtra nos redarguunt. Scimus autem te juſtum Iudicem, punire peccata eorum, qui legem tuam tranſgrediuntur. Cum vero uniuerſam vitam noſtram conſideramus, nihil reperimus, quod non æternam damnationem mereatur. Sed quia ineffabili miſericordia tua præcepiſti, ut quæcunque nos neceſsitas urgeret, ſemper tuam unius opem imploraremus; promiſiſti etiam te noſtras preces exauditurum eſſe, non ob noſtrum aliquot meritum, (quod nullum eſſe poteſt) ſed propter obedientiam & meritum filii tui Domini noſtri Ieſu Chriſti, quem nobis Mediatorem unicum & interceſſorem conſtituiſti: depoſita omni fiducia humana, ad tuam ſolius miſericordiam confugimus. Ac principio quidem illud maxime deploramus, quod cum præter ea beneficia, quæ nobis communia ſunt cum univerſo genere humano, nos ſingularibus quoque beneficiis affeceris, quæ verbis exprimere non poſſumus, imo nec cogitatione ſatis comprehendere: nos tamen adeo ingrati fumus. Vocaſti nos ad agnitionem Euangelii tui exemiſti nos dura ſervitute Diaboli, in qui detinebamur: liberaſti nos horrenda illa & execranda idololatria Romani Pontificis, cui penitus immerſi eramus, & in hanc mirandam lucem verbi tui eduxiſti, ut tibi libere ſervire poſſemus. At nos tantorum beneficiorum immemores, mandata tua negleximus, fœdus tuum ſæpiſsime violavimus, & noſtris, cupiditatibus ſervivimus, nec te, ut par fuit coluimus & honoravimus. Quocirca peccavimus, O Domine, & te graviter

ter

er offendimus: ac ſi pro tuo jure atque ut meriti ſumus, obiſcum agere velles, nihil aliud nobis reſtaret expectan- um, quam æterna mors & condemnatio. Nam ſi nos ex- uſemus, noſtra nobis conſcientia reclamat, & noſtra ſce- ra contra nos teſtificantur. Quinetiam ex pœnis ipſis, uas nobis infligis, noſtra peccata agnoſcimus. Nam cum ſtus ſis, neminem immerito affligis: Atque adeo in præ- ntia etiam extenſam, ad nos puniendum, manum tuam rnimus. Sed licet nos multo gravius punires, quam ha- tenus puniviſti, ac pro una centum plagas infligeres, imò ero etſi in nos omnia illa exempla juſtiſsimæ iræ tuæ deres, quæ in populum tuum Iſraeliticum ſtatuiſti, fate- ur, O Deus, te nullam nobis injuriam facturum, neque os ea commeritos negamus. Sed tamen, O Domine, tu es eus noſter, nos vero nihil aliud, niſi pulvis ſumus & um- ra: tu es Creator noſter, nos vero opus manuum tuarum: es Paſtor noſter, nos grex tuus ſumus: tu es liberator oſter, nos populus, quem redemiſti: tu es Pater n ſter, nos i hæredes ſumus. Quocirca ne nos punias in ira tua, ſed lementer caſtiges. Conſerves potius opus, quod in nobis choare dignatus es, ut cognoſcat mundus univerſus, te eum noſtrum ac ſervatorem eſſe.

Populus tuus Iſrael ſæpenumero te offendit, & tu eum erito afflixiſti. Verum, quoties ad te converſi ſunt, cle- enter eos in gratiam recepiſti: & quantumcunque eſſet orum peccatum, ſemper tamen iram tuam & pœnam ip- paratam avertiſti, propter fœdus illud, quod feciſti cum rvis tuis Abraham, Iſaac, & Iaakob: adeo ut preces po- uli tui nunquam abs te ſint repudiatæ. Sed & nobiſcum lem, quod cum illis, fœdus, & quidem illuſtrius ac efficā- ius ſanxiſti, intercedente Mediatore noſtro Ieſu Chriſto, ujus etiam ſanguine id fœdus ratum & confirmatum eſ- voluiſti. Quapropter, O Deus, abjecta omni fiducia no- ri & aliarum creaturarum, adhoc ſacrum fœdus confu- imus, quo Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſemel ſeipſum ctimam pro nobis in cruce offerens, nos tibi in perpe- uum reconciliavit. Intuere igitur, clementiſsime Deus, on peccata ea, quæ aſsiduo cōmittimus, ſed mediatorem oſtrum Ieſum Chriſtum, ut eo interceſſore placetur ira ua, noſque iterum paterno tuo aſpectu recreemur. Suſcī- e nos porro etiam in tutelam, & per Spiritum tuum ſan- tum guberna, qui nos renovet ad meliorem illam vitam,

in qua deleta omni macula, te in æternum celebram
Etsi autem ii sumus, qui considerata nostra indignitate,
hiscere quidem audeamus, pro nobis aliquid abs te petit
ri, tamen quia nos jussisti pro Ecclesia & Republica atq
adeo pro omnibus hominibus precari, oramus te, ut omn
bus Ecclesiis tuis & Ecclesiarum Ministris adsis. Mitte
dos operarios in messem tuam: Eradica omnes qui pro v
ris falsa tradunt: tolle omnes rapaces lupos & mercen
rios, qui sibi non tuam unius gloriam & animarum sal
tem proponunt, sed suam gloriam & privatum comm
dum quærunt. Oramus te etiam pro omni Magistratu, p
Imperatore & Rege Romanorum, pro cæteris Regibus
Principibus, præcipue vero pro clementissimo Principe
Domino nostro Casimiro Palatino, pro eius coniuge ac
beris eiusque consiliariis & præfectis, denique pro hui
urbis Senatu: rege ac guberna eos Spiritu tuo sancto,
omnia consilia & actiones suas eo referant ut Rex o
nium regum Iesus Christus ipsis ac ipsorum populis præ
atque ut regnum Sathanæ, regnum omnis turpitudinis
impietatis per ipsos tanquam legis tuæ custodes, & iust
tiæ administros magis ac magis evertatur, nosque sub e
rum imperio placidam & quietam vitam degamus, cu
omni pietate & honestate.

Rogamus te porro etiam, cum pro cæteris fratribus n
stris, ut quæ cœpisti in eis clementer perficias, tum vel m
xime pro iis, qui sub tyrannide Romani Pontificis & Tu
cæ omnis generis crudelitatem & supplicia perferunt
consolare & confirma eos Spiritu tuo, & clementer lib
ra: nec patiaris Ecclesiam tuam vastari, & augustam nom
nis tui memoriam in terris extingui, ne Antichristus
Turca cum cæteris infidelibus, de Sanctis tuis triumpha
tes, sanctissimæ maiestati tuæ illudant. Sin ita placet t
divinæ voluntati, illos vitam pro tua gloria profundere,
sua morte veritati testimonium perhibere, arma eos rob
re Spiritus tui sancti, ut ad extremum usque vitæ spiritu
te constanter confiteantur. Commendamus tibi prætere
quotquot sunt in miseriis, paupertate, exilio, carcere, mo
bis, partu, aut alio genere ærumnarum, consolare eos, p
eo ac nosti ipsos varie laborare: fac ut ipsis hæc tua cas
gatio, ad agnoscendum peccatum & emendandam vita
conducat: instrue eos patientia & constantia, & dolore
ipsorum minue, ac tandem plane eos libera, ut lætent
bon

onitate tua, & tibi uno ore nobiſcum gratias agant. Po-
remo miſerere eorum qui adhuc in tenebris & errore
erſantur: educ eos in lucem, ut cernant veritatem. Has
tque alias neceſsitates tibi, clementiſsime Pater, com-
nendamus, utentes ea precatione, quam nos Dominus &
ervator noſter Ieſus Chriſtus ipſe docuit: Pater noſter, &c.

Alia Precatio brevior.

OMnipotens, iuſte, & miſericors Deus, ne patiaris ſanctiſsimum tuum propter peccata noſtra affici contumelia. Nam alioqui plus ſatis te benignum atrem offendimus, dum verbo tuo, ut par erat, non obe-
imus: dum ignorantia, ingratitudine & murmure noſtro,
ram tuam quotidie adverſus nos concitamus, atque ita
ſtas pœnas nobis attrahimus. Verumtamen, O Domine,
miſerere noſtri pro magna tua miſericordia: fac ut pecca-
a noſtra & rectius agnoſcamus, & magis deploremus, &
itam noſtram emendemus. Excita & corrobora Magiſtra-
um populi tui, ut gladio, quem ei porrexiſti, ad terrorem
& ſecuritatem legittime utatur. Confirma Miniſtros Ec-
leſiarum tuarum, ut fideliter & conſtanter verbum tuum
oceant, & omnes officii ſui partes obeant. Tuere ac de-
ende nos ab omni dolo & perfidia. Irrita fac omnia ſce-
erata atque inſidioſa conſilia, quæ adverſus Eccleſiam &
erbum tuum capiuntur, ne ſubſtrahas nobis verbũ tuum,
Spiritum ſanctum tuum ne avertes à nobis. Excita in no-
is veram fidem, patientiam & conſtantiam. Fer opem mi-
eræ & afflictæ Eccleſiæ tuæ, libera eam omni tyrannide &
nominia. Conſolare & confirma quotquot ſunt animo
el corpore afflicti. Da nobis tuam pacem per Ieſum Chri-
um filium tuum Dominum noſtrum, qui hanc nobis in-
ubitatam de tua voluntate promiſsionem edidit. Amen
ico vobis, quicquid petieritis à Patre in Nomine meo, hoc
abit vobis, eaque fretus nos ſic precari juſsit.

Pater noſter, qui es, &c.

AC etiam ut conſtanter perſeveremus, & quotidiè proſ-
ciamus in vera illa, certa, & ab ipſo mundi exordio ad
os propagata Chriſtianorum fide, & per eam Chriſti &
mnium bonorum eius magis ac magis participes fiamus,
uam ſic ore & corde confitenter dicimus: Credo in
Deum, &c. 1. Cor. 13. Gratia Domini noſtri Ieſu
Chriſti, & charitas Dei, & communicatio Spiritus ſancti,
t cum omnibus vobis: Amen.

PRECATIO SCHOLASTICA.

OMnipotens, æterne, & misericors Deus, Pater Domini nostri Iesu Christi, una cum Filio tuo coæterno Domino nostro Iesu Christo, & Spiritu sancto qui prope es omnibus invocantibus te in veritate, ago tibi gratias pro omnibus æternis & hujus vitæ beneficiis, quos condidisti, elegisti, & servas tibi æternam Ecclesiam, & in te patefecisti certo verbo, tradito per Prophetas & Apostolos, & testimoniis divinis, & sic diligis nos, ut voluerit Filium tuum coæternum, Dominum nostrum Iesum Christum, propter nos homines, & propter nostram salutem, descendere de cœlo, assumere humanam naturam, præstabiliri victimam, crucifigi, mori, & resurgere, ascendere in cœlum, & sedere ad dextram tuam: Donas propter eum, & per eum, omnibus nobis credentibus, gratis remissionem peccatorum, reconciliationem, Spiritum sanctum, justitiam, & vitam æternam: Accendis & servas inter nos lucem Evangelii, & necessaria doctrinarum studia: das & defendis contra Diabolos, aliqua Ecclesiæ & Scholarum hospitia: Et vocasti ac elegisti me quoque ad societatem hujus æternæ Ecclesiæ, in qua & nasci me voluisti, & in agnitione ac timore tui educari, meque ære multis aliis hominibus, pro singulari ac ineffabili tua misericordia, ornasti hoc summo beneficio, ut pietatis, literarum atque optimarum artium doctrina imbuerer. Etsi autem his omnibus beneficiis me indignissimum agnosco, tamen qui jussisti nos per & propter Christum Filium tuum à te petere & expectare remissionem peccatorum, & Spiritum sanctum: confiteor & deplore omnem meam immundiciem & ingratitudinem, & toto pectore oro, ut remittas mihi omnia peccata mea propter Filium tuum unigenitum, Dominum nostrum, & sanctifices ac regas me perpetuo Spiritu tuo sancto, certo & verace, ut te solum verum Deum, omnipotentem, misericordem, veracem, æternum Patrem Domini nostri Iesu Christi, & Dominum nostrum Iesum Christum, & Spiritum sanctum vere agnoscam, invocem, timeam, & diligam. Collige & defende Ecclesiam. Tuere politias, quæ sunt Ecclesiæ hospitia: Da & adjuva fideles & salutares doctores & gubernatores: serva Scholas & lucem doctrinæ, pacem & honestam disciplinam in Ecclesiis & Republicis. Guberna & fortuna vitam & vocationem meam

& f